

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83896,Walter-Filip-Neriusz.html>
2021-11-28, 08:40

Walter Filip Neriusz

WALTER Filip Neriusz (31 V 1810, Kraków – 9 IV 1877, Paryż), pierwszy polski chemik organik, jeden z twórców polskiej terminologii chemicznej. Syn Jana Nepomucena, Niemca i polskiego patrioty, kupca oraz burmistrza Krakowa w okresie powstania w 1846, oraz Agnieszki Stanowskiej.

W 1825 ukończył gimnazjum Nowodworskie (św. Anny) w Krakowie, następnie studiował na wydziale filozoficznym UJ, głównie nauki historyczne i filozofię, ponadto chemię pod kierunkiem J. Markowskiego, a od 1827 kontynuował studia na Humboldt Universität w Berlinie, gdzie w 1830 uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy o związkach kwasu szczawowego z alkaliami, wykonanej pod kierunkiem E. Mitscherlicha. Po powrocie do Krakowa W. starał się o uzyskanie Katedry Chemii na UJ, szybko jednak wycofał swoją kandydaturę. Następnie wziął udział w powstaniu listopadowym, jako adiutant w sztabie głównym (w randze porucznika). W 1831 objął na krótko Katedrę Chemii na UJ, została ona jednak mu odebrana na skutek interwencji komisarzy trzech dworów „opiekuńczych”, którzy unieważnili nominacje profesorskie nadane od 1831. Od 1832 do końca życia przebywał w Paryżu, gdzie poznał m.in. J.B. Dumasem i prawdopodobnie pracował w jego laboratorium. Dumas w 1836 mianował go dyrektorem prac chemicznych w École Centrale des Arts et Manufactures. Funkcję tę W. pełnił do 1845. W 1840 przeszedł ciężką chorobę, która zmusiła go do czasowego przerwania pracy laboratoryjnej. W 1842 odwiedził Kraków.

Praktycznie cały dorobek naukowy W. pochodził z okresu, gdy był dyrektorem prac chemicznych w paryskiej École Centrale. W. odkrył 24 związki chemiczne i badał ich właściwości: wodorotlenek potasu dwuwodny, chlorek chromylu, toluen, kumen, biksylilen, bifenył, chlorek benzylu, bromek benzylu, nitrotoluen, sukcisteren, heptanaften,

oktonaften, undekanaften, menten, pięciotlenek mentenu, chlorek mentylu, sześciochlorek mentolu, kwas mentylosiarkowy, kwas sulfokamfylowy oraz siedem pochodnych soli tego kwasu, kamfora cedrowa, cedren, kwas behenowy oraz kwas moringowy. Toluen należy do podstawowych surowców przemysłu farmaceutycznego, barwników, tworzyw sztucznych, materiałów wybuchowych oraz wielu innych. Odkrycie przez W. kwasu sulfokamfylowego umożliwiło kilkadziesiąt lat później pełną syntezę kamfory.

W okresie pracy w Paryżu W. nawiązał bliższą współpracę naukową z J. Pelletierem (synem), chemikiem i farmaceutą, z którym m.in. prowadził badania nad ropą naftową, odkrywając nafteny (J. Pelletier, Ph. Walter: *Recherches chimiques sur les Bitumes*, „Comptes Rendus” 1840, 11; „Journal de Pharmacie” 1840, t. 26, nr 2). Fakt ten uległ jednak zapomnieniu, toteż obecnie za odkrywcę tej grupy związków jest zwykle uznawany W. de la Rue (1867).

W. po odkryciu biksylenu i porównaniu go ze znanym już wtedy benzenem, wysunął przypuszczenie, iż oba związki należą do jednej rodziny w szeregu związków organicznych. Dzięki pracom W. i J.B. Dumasa, Ch. Gerhardt kilka lat później wprowadził do chemii pojęcie szereg homologiczny.

W. wniósł znaczny wkład do rozwoju polskiej nomenklatury chemicznej (*Krótki wykład nomenklatury chemicznej polskiej, Wykład nomenklatury chemicznej polskiej i porównanie jej z nomenklaturami łacińską, francuską, angielską i niemiecką*, Kraków 1842). Obecnie używane nazwy 21 pierwiastków zostały zaproponowane przez niego (zwykle przez spolszczenie nazw funkcjonujących ówczesnie w innych językach): azot, bar, bor, brom, cer, chlor, fluor, itr, jod, lit, magnez, osm, pallad, potas, iryd, rod, tellur, tor, wanad, węgiel, wodór. Jego zasługą stało się również wprowadzenie nazw: cyjan i cyjanki, stop, siarkowodór oraz chlorki. Ponadto postulował on używanie końcówek *-owy* oraz *-awy* w nazwach bezwodników kwasowych i tlenków zasadowych (wedle współczesnej terminologii), końcówek *-an* i *-yn* w nazwach soli (związki z mniejszą zawartością tlenu – ówczesnie: kwasorodu) miały być określane przez końcówki -

awy oraz -yn), a także przedrostków: *pod-* i *nad-*. Obecnie IUPAC nie zaleca stosowania tych nazw.

W. został odznaczony w 1847 krzyżem Legii Honorowej, który jednak, w wyniku przeciągających się urzędniczych procedur, nie został mu wręczony za życia. Dumas przyniósł to odznaczenie do domu W. kilka godzin po jego śmierci.

W. interesował się także historią. W trakcie studiów w Krakowie przygotował rękopis: *Historia Powszechna ułożona podług kursów historii dawanych w Uniwersytecie Jagiellońskim. Ofiarowana memu bratu Leonowi Walter (1827)*.

S. Sękowski, S. Szostkiewicz: *Serce i retorta, czyli żywot chemii poświęcony*, Warszawa 1957; J. Zawidzki: *Filip Neryusz Walter (1810-1847) pierwszy polski organik*, „Kosmos” 1913, z. 10-12

Marcin Dolecki

[Poprzedni](#)
[Następny](#)